

■ نفت، نظم نوین جهانی و تکالیف ما

کار: گروه تحقیق
مسئول گروه: ماشاء... نژاد
با همکاری: سیدعلی علوی،
حسن رضوی،
ناصر مواهبی،
بیژن اسدی

اشاره

نفت، به عنوان مهم‌ترین انرژی در قرن حاضر، جایگاه ویژه‌ای در سیاست و اقتصاد جهانی یافته است. بسیاری معتقدند که نظم نوین جهانی که با لشکرکشی آمریکا به خلیج فارس و به بهانه رفع اشغال کویت صورت گرفت، ریشه در چشم انداز آینده انرژی در جهان دارد و از همین رو منطقه خلیج فارس - مهم‌ترین شریان عبور انرژی مورد نیاز غرب - در استقرار نظم نوین جهانی به عنوان نقطه آغاز انتخاب گردیده است.

مقاله‌ای که در ادامه می‌خوانید با اشاره به اهمیت ژئوپولیتیک و ژئواستراتژیک خلیج فارس و خاورمیانه، جایگاه نفت را در نظم نوین جهانی مورد ارزیابی قرار داده و نتیجه گرفته است که در شرایط کنونی حاکم بر اوضاع سیاسی جهان، چشم‌انداز روشنی برای بهبود قیمت نفت خام وجود ندارد. لذا پیشنهاد شده است که در محدوده نوسان تعیین شده قیمت، استفاده مطلوبتری از بازار در برنامه دوم صورت گیرد.

یکی از پیشنهادات در این زمینه رهایی از «خام‌فروشی» و روی آوردن به بازار فرآورده‌هاست. مقایسه‌ای که در این مقاله بین فروش این ماده به صورت «خام» و «فرآورده» صورت گرفته، نتیجه داده است که در زمان ترقی قیمت، قابلیت ترقی قیمت فرآورده‌های نفتی بیش از نفت خام بوده و در برهه‌های ضعف بازار، مقاومت فرآورده‌های نفتی نیز در مسیر نزولی قیمت، بیش از نفت خام است.

مقدمه:

در گزارش پیش‌بینی درآمد‌های صادراتی نفت طی دوره ۷۷-۱۳۷۳، ملاحظه شده گرچه اقتصاد جهان در سال ۱۹۹۴، به تدریج وارد مرحله رونق اقتصادی خواهد شد ولی پیش‌بینی می‌شود که تا پایان دهه جاری، قیمت بسیاری از مواد اولیه و نفت خام تقریباً در همین سطح نازل فعلی باقی بماند این دورنمای مایوس‌کننده بویژه در مورد نفت با اعمال سیاست‌های محیط زیستی و مالیاتی و جایگزینی‌ها باعث شده که رشد تقاضای نفت در حد ۱/۳ درصد محدود شود. در گزارشی که پیش‌روی دارید، اوضاع سیاسی جهان در رابطه با نفت خصوصاً بعد از جنگ خلیج فارس مورد بررسی قرار گرفته است. در این بررسی با تحلیل عوامل سیاسی و روابط بین آنها بخصوص مسئله نفت و نظم نوین جهانی نشان داده شده که امریکا بعد از جنگ خلیج فارس و نفوذ بیشتر در منطقه، تنظیم قیمت و بازار نفت را بیش از گذشته به عهده گرفته است. امریکا با ایفای این نقش در واقع سه هدف را همزمان تعقیب می‌کند نخست تنظیم قیمت نفت مناسب با اوضاع اقتصادی کشور خود، دوم فشار به کشورهای منطقه از طریق پایین‌نگه داشتن قیمت آن و سوم فشار به رقبای اروپایی و بقیه جهان از طریق کنترل قیمت و تولید نفت. بدین ترتیب امریکا از نفت بعنوان ابزاری در جهت رهبری خود در امور جهانی استفاده خواهد کرد. در این شرایط که عوامل سیاسی و اقتصادی جهانی در جهت پایین‌نگه داشتن

قیمت نفت فعالند، این سؤال به طور جدی در سطوح تصمیم‌گیران کشورهای در حال توسعه و وابسته به درآمد نفت مطرح است که چه باید کرد؟ کشور مابخصوص در برنامه دوم چه سیاستی را باید در پیش گیرد؟ نخستین چاره‌ای که به ذهن متبادر می‌شود آن است که باید در محدوده‌ای که قیمت نفت تعیین می‌شود حداکثر بهره‌برداری را از بازار جهانی نفت از طریق تغییر شیوه‌های بازاریابی، فروش و کارآ نمودن آن به عمل آورد. مقاله حاضر در همین راستا پیشنهادهایی به صورت مقدماتی ارائه شده که جا دارد در بررسی برنامه پنج ساله دوم به تفصیل مورد بررسی قرار گیرد و سیاستها و خط‌مشی‌های منطبق با این اهداف تبیین خواهد شد. ضمناً مقایسه‌ای بین وضعیت قیمت نفت خام و فرآورده در سالهای ۹۳ - ۱۹۶۸ انجام خواهد شد تا نشان داده شود که در زمانهای ترقی قیمت‌های بین‌المللی نفت، قابلیت ترقی قیمت فرآورده بیش از نفت خام و در برهه ضعف بازار، مقاومت قیمت فرآورده‌های نفتی در مسیر نزولی بیشتر از نفت خام است. بدین ترتیب واردشدن در بازار فروش فرآورده می‌بایست مورد توجه بیشتر قرار گیرد.

جایگاه نفت در نظم نوین جهانی
الف) اهمیت ژئوپولیتیک و ژئواستراتژیک خلیج فارس و خاورمیانه
 در تاریخ دوم اوت سال ۱۹۹۰ (۱۱ مردادماه ۱۳۶۹) نیروهای نظامی عراق در

نفت و ژئوپولیتیک

خارجه آمریکا درباره اهمیت خلیج فارس از نظر اقتصادی و استراتژیکی گفته است: «اگر جهان دایره‌ای باشد و بخواهیم که مرکز آن را بیابیم، بخوبی می‌توان توجیه کرد که این مرکز، خلیج فارس است. برای ثبات و سلامت اقتصادی جهان، امروزه جایی به اهمیت خلیج فارس وجود ندارد»^(۱).

منطقه خاورمیانه نیز به نوبه خود از اهمیت ژئوپولیتیک ویژه‌ای برخوردار است. این منطقه محل تقاطع سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا محسوب شده و گذرگاه و محل عبور و مرور قاره‌های مذکور در طول تاریخ بوده است. تنگه‌ها و آبراه‌های مهمی در این منطقه قرار گرفته‌اند که در طول تاریخ محل منازعه و رقابت قدرتهای بزرگ وقت بوده‌اند که تنگه‌های هرمز، مندب، بسفر و داردانل از آن جمله هستند. منطقه خاورمیانه محل تضادها و اختلاف‌هاست و بجز یک مورد - یعنی دین اسلام - خالی از دیگر عوامل هماهنگی و تجانس است که باید میان پدیده‌های ترکیب‌کننده یک محیط سیاسی موجود باشد. این بخش نه از جنبه‌های استراتژیک و سیاسی اقتصادی هماهنگی دارد و نه بطور مطلوب از نقطه نظر فرهنگی. مسئله اعراب و اسرائیل چند دهه است که به تنهایی به عنوان یک مسئله

یک تهاجم گسترده سرزمین کویت را در مدت کوتاهی تحت اشغال خود درآوردند. اقدام تجاوزکارانه عراق، پیامدهای منطقه‌ای و جهانی گوناگونی داشت، از جمله اینکه قیمت‌های نفت خام به طور موقت در بازارهای جهانی پیش از دوبرابر افزایش پیدا کرد. و از سوی دیگر اهمیت ژئوپولیتیک و ژئواستراتژیک منطقه خلیج فارس را برای جهانیان بیشتر روشن ساخت.

خلیج فارس از قرن‌ها پیش و از هنگام تمدن بین‌النهرین به عنوان یک آبراه مهم نظامی و تجاری اهمیت داشته است.

گذشته از اهمیت تاریخی، وجود ذخائر عظیم نفت و گاز در این منطقه و موقعیت تنگه هرمز به عنوان تنها معبر ورودی و خروجی آن، بویژه نقش آن در عبور و مرور مطمئن و مداوم نفت بوسیله نفتکش‌ها، اهمیت استراتژیکی تنگه هرمز و خلیج فارس را بیش از پیش کرده است. کم‌عرضی تنگه هرمز و وجود تعدادی جزیره و نیز ارتفاعات ساحلی در مجاورت خطوط اصلی کشتیرانی، باعث حساسیت شدید کشورهای غربی نسبت به مسئله امنیت منطقه شده است. تلاش آمریکا و شوروی سابق در جهت نفوذ سیاسی در بین کشورهای منطقه و ایجاد و توسعه پایگاه‌های مختلف دریایی و هوایی و نیز تسهیلات دریایی در بنادر و کشورهای خلیج فارس و ماوراء منطقه در این راستا توجیه می‌شود. «دیوید نیوسام» معاون سیاسی پیشین وزارت

1- David Newsom, "United States Toward the Gulf", The United States, Arabia and Gulf, (Washington, D.C., 1980), R.G, Wolf (ed.) P. 59.

مولیدنوم به میزان ۴۰۰۰ تن کشف شده است. براساس برآوردهای انجام شده، استخراج و صدور ذخایر مذکور در سالهای آتی به ارزش تخمینی ۱۵۰ میلیارد دلار امکان پذیر خواهد بود.^(۳)

ب- بحران خلیج فارس و نظام نوین جهانی
حمله دوم اوت سال ۱۹۹۰ عراق به خاک کویت دو تحول عمده به دنبال داشت: اولاً باعث ایجاد یک بحران حاد منطقه‌ای به نام بحران خلیج فارس شد، ثانیاً، زمینه‌ساز پیدایی یک نظام جدید سیاسی در جهان بنام «نظام نوین جهانی» شد.

بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات موجود نشان می‌دهد که جدا از سایر عوامل و انگیزه‌های مؤثر در شروع بحران خلیج فارس، تمایل شدید آمریکا به رهبری جهان، مهمترین عامل در این بحران بوده است. جرج بوش در تاریخ ۱۱ سپتامبر ۱۹۹۰ طی سخنانی در برابر کنگره آمریکا به چهارهدف اصلی سیاست خارجی آمریکا در رابطه با بحران خلیج فارس و از جمله «تضمین امنیت و ثبات در منطقه» اشاره می‌کند و پس از آن ادامه می‌دهد که:

«ما امروز در یک لحظه فوق‌العاده حساس قرار داریم، بحران خلیج فارس که در نوع خود سنگین است، فرصت نادری برای حرکت به سوی یک دوره

حاد منطقه‌ای، باعث بسیاری از مسائل و تحولات شده و یا تحت‌الشعاع خود قرار داده است. مسائل نفتی منطقه خاورمیانه با مسئله اعراب و اسرائیل در یک ارتباط نزدیک قرار دارد. جنگ‌های چهارگانه اعراب و اسرائیل و سه تحریم نفتی انجام شده علیه اعراب، که به دنبال جنگ‌های مذکور اعمال شد، نشانه روابط بسیار نزدیک نفت و سیاست است. به همین جهت است که نفت در حال حاضر به مثابه یک سلاح سیاسی مؤثر محسوب می‌شود که در صورت استفاده از آن منشاء اثرات زیادی خواهد بود.

درین هشت کشور ساحلی خلیج فارس، ایران از موقعیت ویژه استراتژیک و ژئوپولیتیک برخوردار است. ایران تنها کشور خلیج فارس است که منابع معدنی غیرنفتی آن، از نظر اهمیت قابل مقایسه با ذخایر عظیم تیدروکربن آن می‌باشد.^(۴) منابع مس سرچشمه به تنهایی ۸۰۰ میلیون تن مس ۱/۱۲ درصد و بیش از ۵۰۰ میلیون تن مس با درجه پائین‌تر دارند. همچنین یکی از بزرگترین ذخایر کرومیت دنیا با حداقل ۷ میلیون تن سنگ معدن کرومیت خالص ۳۵ تا ۵۰ درصد در ایران قرار دارد. بیش از ۱/۲ میلیارد تن سنگ آهن و ۱/۶ میلیارد تن ذخایر ذغال سنگ با کیفیت عالی در بخش‌های مختلف کشور شناخته شده است. فقط در منطقه تاستان قزوین حدود ۵۰۰ میلیون تن فلز آلومینیوم با کیفیت عالی وجود دارد. در منطقه ساقد پزد ذخایر اورانیوم به میزان بیش از ۳۰۰۰ تن و

2- R.M.Burrell and K.S.Mclachlan, History of the Persian Gulf (London, 1980), P.570.

۳- پیروز مسجهدزاده، کشورها و مرزها در منطقه ژئوپولیتیک خلیج فارس، ترجمه حمیدرضا ملک محمندی نوری (تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی) ص ۶۲

نفت و برنامه دوم

نفت خام اوپک از ۱۵/۶۸ دلار برای هر بشکه در ژوئیه ۱۹۹۰ ابتدا به ۳۴/۵۸ دلار در ماه اکتبر افزایش پیدا کرد و نهایتاً به سطح ۱۷/۳۹ دلار برای هر بشکه در آوریل ۱۹۹۱ تنزل پیدا کرد^(۵).

پس از پیروزی آمریکا و متحدین آن بر عراق، یک نظام نوین بر منطقه خلیج فارس و سیاستهای جهانی حکمفرما شد. به عبارت روشن تر، پیرو یک سناریوی از پیش طراحی شده، زمینه‌های مناسب برای شروع دوران جدیدی در روابط بین‌الملل که همه چیز تحت کنترل و اراده آمریکا باشد فراهم شد.

ج- نظام نوین جهانی و عرضه و تقاضای بین‌المللی نفت

بررسی رابطه بین نظام نوین جهانی و مسائل نفتی بدون تردید یکی از اولین اولویتهای پژوهشی در این زمینه است. به همین جهت است که بحران خلیج فارس، «جنگ نفت» نیز لقب گرفت. بررسی تطبیقی آمار تولید، مصرف و واردات نفتی آمریکا بویژه در دو دهه ۸۰ و ۹۰ گویای آینده‌ای ناخوشایند و نامطمئن در زمینه صنعت نفت آن کشور است. جدول شماره ۲ میزان تولید و مصرف نفت منابع مختلف جهان را در سالهای منتخب نشان می‌دهد.

میزان تولید نفت آمریکا، طبق آمارهای

تاریخی همکاری را پیش‌روی گذاشته است. از میان این دوران پردردسر، پنجمین هدف ما- نظام نوین جهانی- می‌تواند ظاهر شود...^(۴)»

پس از گذشت حدود هفت ماه از اشغال کویت، سرانجام در ۱۷ ژانویه ۱۹۹۱ (۲۷ بهمن ۱۳۶۹) آتش جنگ در خلیج فارس شعله‌ور شد. جنگ با مشارکت حدود ۳۰ کشور مختلف به رهبری آمریکا به مدت بیش از ۴۰ روز ادامه یافت. جنگ در ۲۷ فوریه ۱۹۹۱ (۸ اسفند ۱۳۶۹) با آزادی کویت و اشغال بخش‌هایی از خاک عراق پایان یافت. در واقع، جنگ با پیروزی چشمگیر آمریکا و متحدین آن و شکست عراق پایان یافت.

اما چرا آمریکا و اروپا اینگونه قاطع و کوبنده با تهاجم عراق علیه کویت برخورد کردند؟ از همان ابتدای شروع بحران و عکس‌العمل‌های آمریکا و اروپا در برابر آن، کارشناسان سیاسی منطقه روی این فرضیه بیش از فرضیه‌های دیگر تأکید داشتند که بعداً صحت آن نیز به اثبات رسید: «نحوه برخورد و عکس‌العمل آمریکا و غرب نسبت به بحران، رابطه مستقیم با حساسیت‌ها و نیاز روبه‌تزايد آنان به نفت خلیج فارس دارد. نقش مؤثر نفت خلیج فارس در تأمین بخش عمده‌ای از نیازهای انرژی غرب باعث شد که قیمت‌های نفت خام بطور موقت در بازارهای جهانی افزایش یافت و متوسط قیمت‌های سبد

۴- «جنگ خلیج فارس، آزمون نظم نوین» روزنامه کیهان، شماره ۱۴۳۰

۵- اطلاعات سیاسی- اقتصادی، سال ۶، شماره یکم و دوم (مهر و آبان ۱۳۷۰)، ص ۹۰.

بدین ترتیب تدریجاً به منابع نفت خارجی بویژه نفت خلیج فارس وابسته شده است. جدول شماره ۳ میزان واردات خالص نفت آمریکا را طی سالهای مختلف نشان می‌دهد. در سال ۱۹۸۹ برای نخستین بار پس از سال ۱۹۷۷ واردات ناخالص نفت در ایالات متحده بر تولیدات داخلی فزونی گرفت. واردات خالص این کشور (واردات ناخالص منهای صادرات) به ۳ میلیون بشکه در روز بین سالهای ۱۹۸۵ تا ۱۹۸۹ افزایش یافت که معادل ۴۲ درصد مصرف ملی بوده است. بعلاوه پیش‌بینی می‌شود که تا پایان دهه ۱۹۹۰، خالص واردات نفتی آمریکا به ۵۵ تا ۶۰ درصد مصرف داخلی برسد. واردات ایالات متحده آمریکا از کشورهای حوزه خلیج فارس طی سالهای اخیر به شدت افزایش یافته و از ۳۰۴ هزار بشکه در روز در سال ۱۹۸۵ به ۱/۸۷ میلیون بشکه در روز در سال ۱۹۸۹ رسیده است که این رقم معادل ۲۶ درصد کل واردات این کشور بوده

نفتی در سال ۱۹۶۵ تا سال ۱۹۷۰ یک روند افزایشی به میزان ۲۵/۳ درصد داشته است. ولی در مقایسه با میزان تولید ۱۹۷۹ به میزان حدود ۱۱/۴ درصد کاهش نشان می‌دهد. میزان تولید نفت آمریکا پس از گذشت ۲۵ سال یعنی در پایان دهه ۸۰ با یک کاهش شدید به همان میزان تولید سال ۱۹۶۵ رسیده است و این روند کاهشی همچنان ادامه دارد. چنانکه تولید نفت آمریکا در سال ۱۹۹۲ به حدود ۸/۸۵ میلیون بشکه رسیده است. میزان مصرف نفت آمریکا بجز سالهای محدود، یک سیر افزایشی شدید داشته است. چنانکه میزان مصرف آن کشور در سال ۱۹۸۹ در مقایسه با سال ۱۹۶۵ میزان ۵/۲۹ میلیون بشکه یا ۴۶/۸ درصد افزایش داشته است. آمریکا با این دو روند متضاد کاهش تولید و افزایش مصرف چگونه برخورد کرده است؟ این کشور تلاش کرده است با واردات نفت از منابع خارجی جوابگویی تأمین نیازهای داخلی باشد و

جدول ۱: میزان تولید نفت در جهان، ۱۹۶۵-۱۹۹۲

(ارقام به هزار بشکه در روز)

کشور، منطقه	۱۹۶۵	۱۹۷۰	۱۹۷۴	۱۹۷۹	۱۹۸۵	۱۹۸۹	۱۹۹۰	۱۹۹۱	۱۹۹۲
آمریکا	۹۰۱۵	۱۱۲۹۵	۱۰۴۸۵	۱۰۱۳۵	۱۰۵۴۵	۹۱۷۵	۸۹۱۵	۸۸۵۰	۱۳/۱٪
اروپای غربی	۳۸۵	۳۹۰	۳۷۰	۳۲۹۵	۳۹۵۰	۳۹۷۰	۴۱۲۰	۲۷۰۰	۷/۲٪
شوروی	۴۸۸۵	۷۱۴۵	۹۲۹۰	۱۱۸۷۰	۱۲۱۵۰	۱۲۲۷۵	۱۱۵۳۰	۹۰۸۵	۱۴/۲٪
خاورمیانه	۸۳۶۵	۱۳۹۴۵	۲۱۹۳۰	۲۱۹۱۰	۱۰۸۹۵	۱۶۵۹۰	۱۷۲۳۵	۱۸۲۹۵	۲۸/۴٪
اوپک	۱۴۴۰۵	۲۳۶۲۵	۳۱۰۵۵	۳۱۴۷۰	۱۷۳۴۰	۲۳۲۸۵	۲۳۶۰۵	۲۶۲۴۵	۲۰/۵٪
جهان	۳۱۷۵۰	۴۸۱۲۵	۵۸۶۲۰	۶۵۷۸۰	۵۷۷۱۰	۶۳۵۶۰	۶۳۶۸۵	۶۴۹۲۰	۱۰۰٪

BP Statistical Review of World Energy, June 1993

منبع:

نفت و سرمایه دوت

جدول ۲- میزان مصرف نفت در جهان، ۱۹۶۵-۱۹۹۲

(ارقام به هزار بشکه در روز)

کشور، منطقه	۱۹۶۵	۱۹۷۰	۱۹۷۴	۱۹۷۹	۱۹۸۵	۱۹۸۹	۱۹۹۰	۱۹۹۱	۱۹۹۲
آمریکا	۱۱۳۰۰	۱۴۳۵۰	۱۶۱۵۰	۱۷۹۱۰	۱۵۱۷۰	۱۶۵۸۵	۱۶۳۰۵	۱۶۲۴۰	٪۲۵
اروپای غربی	۷۷۴۵	۱۲۵۱۰	۱۳۹۰۵	۱۴۶۵۰	۱۱۸۶۵	۱۲۵۱۰	۱۳۱۹۵	۱۳۶۴۰	٪۲۰/۷
شوروی	۳۶۵۰	۵۳۱۰	۷۲۸۰	۸۶۴۰	۸۹۵۰	۸۷۹۵	۸۱۶۰	۶۶۷۵	٪۱۰/۷
خاورمیانه	۶۸۵	۹۶۵	۱۳۲۰	۱۹۲۵	۲۶۸۰	۲۹۲۰	۳۴۰۰	۳۵۲۵	٪۵/۴
کشورهای OECD	۲۲۳۷۰	۳۲۹۸۰	۳۷۸۱۵	۴۰۷۱۵	۳۳۶۳۰	۳۶۵۵۰	۳۷۳۰۰	۳۷۸۹۰	٪۵۷/۶
جهان	۳۱۴۶۵	۴۶۹۲۵	۵۶۹۷۰	۶۴۵۱۰	۵۹۱۱۵	۶۴۷۲۵	۶۵۲۲۰	۶۵۳۸۵	٪۱۰۰

منبع: BP Statistical Review of World Energy, June, 1993

جدول ۳- خالص واردات نفت ایالات متحده آمریکا

(واحد: هزار بشکه در روز)

سال	خالص واردات	مصرف محلی نفت	خالص وابستگی به نفت وارداتی
۱۹۷۳	۶۰۰۲۵	۱۷،۳۰۸	۳۴/۸
۱۹۷۷	۸،۵۶۵	۱۸،۴۳۱	۴۶/۵
۱۹۷۸	۸،۰۰۲	۱۸،۸۴۷	۴۲/۶
۱۹۸۳	۴،۳۱۲	۱۵،۲۳۱	۲۸/۳
۱۹۸۴	۴،۷۱۵	۱۵،۷۲۶	۳۰/۰
۱۹۸۵	۴،۳۸۶	۱۵،۷۲۸	۲۷/۳
۱۹۸۶	۵،۴۳۹	۱۶،۲۸۱	۳۳/۴
۱۹۸۷	۵،۹۱۴	۱۶،۶۶۵	۳۵/۵
۱۹۸۸	۶،۳۵۳	۱۷،۱۷۰	۳۷/۰
۱۹۸۹	۶،۹۳۸	۱۷،۴۰۹	۳۹/۹

منبع: Jime Review, Special Issue, 1989

فارس تا سال ۲۰۰۰ حدود ۴۰ درصد واردات ایالات متحده را تأمین خواهد کرد^(۶). بدین ترتیب با مطالعه و تطبیق آمارهای

است. تمامی پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که چنانچه در این مدت تدابیر لازم برای توسعه تولید داخلی اتخاذ نشود، این روند در سالهای آینده ادامه یافته و نفت حوزه خلیج

۶- اطلاعات سیاسی- اقتصادی، همان منبع، ص ۹۱.

نفت خلیج فارس می‌چرخد و بنابراین حفظ امنیت منطقه و قیمت نفت از دیدگاه آنان از درجه حساسیت بالایی برخوردار است. علیرغم اینکه پس از شروع جنگ ایران و عراق و ادامه آن میزان وابستگی کشورهای اروپایی و ژاپن به نفت منطقه نسبت به قبل از انقلاب اسلامی ایران کاهش یافته است، ولی هنوز هم این وابستگی شدید است مشارکت نظامی یا مالی حدود ۳۰ کشور عربی، آسیایی و آفریقایی در عملیات تهاجمی ضد عراق در بحران دوم خلیج فارس، شاهد گویایی بر نحوه نگرش و توجه آنان به تحولات منطقه و بویژه رابطه نزدیک بین نفت و امنیت آنست.

براساس ارقام جدول‌های شماره ۱ و ۲، میزان تولید نفت کشورهای اروپای غربی در مقایسه سالهای ۱۹۶۵ و ۱۹۸۹ حدود ۳/۵۹ میلیون بشکه در روز و یا ۱۰۳۰ درصد افزایش داشته است. این افزایش عمدتاً مربوط به کشف منابع آن توسط انگلستان و نروژ از اواسط دهه ۷۰ به بعد (بویژه توسعه آن از اواخر دهه مذکور) می‌باشد. به عبارت روشن‌تر جدا از دو کشور یادشده، در میزان تولید نفت دیگر کشورهای اروپایی تغییر مهمی رخ نداده است. میزان مصرف نفت کشورهای اروپای غربی از میزان ۴/۴۴ میلیون بشکه در روز در سال ۱۹۶۵ به ۱۲/۵۱ میلیون بشکه در سال ۱۹۸۹ و یا

مختلف تولید، مصرف و واردات نفت آمریکا طی سالهای پس از جنگ دوم جهانی به سادگی می‌توان به هدف اصلی آمریکا در نظام نوین جهانی و حضور مستقیم نظامی در خلیج فارس پی برد. با توجه به روند روبه افزایش وابستگی به نفت حوزه خلیج فارس، مقامات سیاسی و نظامی آمریکا به وضوح قصد دارند تا بر منابع نفتی منطقه کنترل مستقیم داشته و از هرگونه اختلالی در جریان نفت به سوی غرب و نیز هرگونه افزایش قیمت خارج از کنترل خویش جلوگیری کنند.

جالب توجه است که سناتور «جیمز مک کلور» یکی از اعضای کمیته انرژی و منابع طبیعی سنای آمریکا در یک سمپوزیوم انرژی که در اوائل ماه نوامبر ۱۹۸۷ در واشنگتن تشکیل شد، اعلام کرد که کاهش تولید نفت در آمریکا باعث افزایش وابستگی آن کشور به نفت خلیج فارس در دهه ۱۹۹۰ خواهد شد. وی ضمناً هشدار داد که وابستگی این کشور به نفت خلیج فارس همچنان در حال افزایش است. و این در حالیست که جریان عرضه نفت از این منطقه نیز روزبه‌روز نامطمئن‌تر می‌شود. به عقیده وی وضع آمریکا در حال حاضر از بحران انرژی دهه ۱۹۷۰ آسیب‌پذیرتر است^(۷).

از طرف دیگر، وابستگی کشورهای اروپایی و بویژه کشورهای عضو سازمان توسعه همکاریهای اقتصادی (OECD)^(۸) و ژاپن به نفت خلیج فارس در مقایسه با آمریکا خیلی بیشتر است. به عبارت واضح‌تر، چرخ اقتصاد آنان به اتکاء جریان

۷- بیژن اسدی، علائق و استراتژی ابرقدرتها در خلیج فارس: ۱۳۵۷-۱۳۶۸ (تهران: انتشارات دانشگاه شهیدبهنش، ۱۳۷۱)، ص ۲۷.

8- Organization of Economic Cooperation Development

نفت و پرفایمده دووم

جدول ۴: واردات نفت خام ژاپن از کشورهای خلیج فارس در سالهای ۱۹۸۸-۸۹

تغییرات	۱۹۸۸		۱۹۸۹		منبع
	%	بشکه در روز	%	بشکه در روز	
+۵۵/۱	۵/۷	۱۸۹	۸/۱	۲۹۲	ایران
+۲۶/۹	۵/۱	۱۷۱	۶/۰	۲۱۷	عراق
+۱۹/۳	۴/۲	۱۴۰	۴/۶	۱۶۷	کویت
+۴۱/۱	۲/۴	۱۴۱	۵/۵	۱۹۹	منطقه بیطرف
-۱۳/۳	۸/۸	۲۹۴	۷/۰	۲۵۵	عمان
+۲۱/۰	۵/۳	۱۷۶	۵/۹	۲۱۳	قطر
-۱/۷	۱۴/۴	۴۸۰	۱۳/۱	۴۷۲	عربستان سعودی
+۱۳/۴	۱۹/۵	۶۵۰	۲۰/۴	۷۳۷	امارات متحده عربی
+۱۴/۱	۶۷/۲	۲۲۵۱	۷۰/۶	۲۵۶۸	کل کشورهای خلیج فارس
+۸/۵	۱۰۰/۰	۳۳۳۱	۱۰۰/۰	۳۶/۴	کل

منبع: Mees, 2 Apr, 1990

خام ژاپن را طی سالهای منتخب ۱۹۸۸-۱۹۸۹ از کشورهای حوزه خلیج فارس نشان می‌دهد.

د- آمریکا، اروپا، ژاپن و نفت خاورمیانه
فروپاشی و کنار رفتن شوروی به عنوان
وزنه تعادل در برابر ابرقدرت آمریکا و
همچنین کاهش قدرت اقتصادی و سیاسی
جهان سوم، نیروی تازه‌ای به شورای امنیت
سازمان ملل متحد بخشید و به تبع آن آمریکا
شروع به بهره‌برداریهای مناسب از این
فرصت کرد. روابط جدید پنج عضو دائمی
شورای امنیت فرصتی فراهم کرد تا
انگلستان و فرانسه موضع ممتازی در کانون

بیش از ۱۶۰ درصد افزایش داشته است.
مصرف نفت کشورهای عضو OECD در
فاصله دوتاریخ فوق نیز ۱۶۳ درصد افزایش
داشته است. قسمت اعظم نفت وارداتی
کشورهای مذکور از منابع خاورمیانه تأمین
می‌شود. در سطح جهانی، در سال ۱۹۹۲
خاورمیانه حدود ۴۶/۱ درصد نفت
صادراتی و اعضای اوپک ۶۷/۳ درصد
عرضه جهانی نفت را تأمین کرده‌اند. در
همان سال، آمریکا ۲۴/۱ درصد، اروپای
غربی ۳۱/۵ درصد، ژاپن و کشورهای خاور
دور ۲۰/۹ درصد و سایر کشورهای جهان
۲۳/۵ درصد (جمعاً ۱۰۰ درصد) نفت وارد
کرده‌اند. جدول شماره ۴ میزان واردات نفت

ساخت. از سوی دیگر براساس یک فرضیه سیاسی جدید: احتمالاً دولت انگلستان با توجه به دستیابی به نفت دریای شمال و برخی تحولات جهانی و منطقه‌ای قصد احیاء و توسعه نفوذ مجدد خود را در آسیا و آفریقا دارد. پیرو فرضیه فوق و براساس برخی قرائن و شواهد، انگلستان به صورت غیرآشکار در یک مبارزه قدرت با آمریکا و کشورهای اروپایی بویژه در منطقه «خاورمیانه» قرارداد. توجه داشته باشیم که خاورمیانه، جدا از اهمیت ویژه ژئوپولیتیک خود، از نظر وجو ذخایر نفت و گاز و نیز یک بازار تجاری مطلوب برای غرب نهایت اهمیت را دارد.

از سوی دیگر، روسیه نیز تدریجاً خواهان ایفای یک نقش برتر - شبیه دوران حکومت اتحاد جماهیر شوروی سابق - است، که بازهم خاورمیانه در این میان نقش برجسته‌ای در رقابت‌های آتی تجاری و تسلیحاتی طرفین ایفا می‌کند. جدا از روسیه که از نظر نیازهای نفتی خود کفا است، منابع دیگر، شدیداً به نفت خاورمیانه نیاز دارند. مثلاً فرانسه در نیمه اول سال ۱۹۸۸ حدود ۳۵/۶ درصد و در نیمه اول سال ۱۹۸۹ حدود ۴۶/۵ درصد نفت خام وارداتی خود را از کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا وارد کرده است^(۹). آلمان غربی و فرانسه حدود ۹۰ درصد و ژاپن و ایتالیا نزدیک به ۱۰۰ درصد نفت مورد نیاز خود را از خارج

9- Direction Generale des Douenes , paris

قدرت جهانی بدست آورند. درست است که انگلستان و فرانسه به آمریکا نیاز داشتند، ولی آمریکا نیز آشکارا نیازمند کمک و همکاری آنها بود. وضع جدید برای چین به مثابه وسیله‌ای بود تا انزوای سیاسی ناشی از رویدادهای ۱۹۸۹ میدان «تین آن من» را تا اندازه‌ای خنثی سازد. ژاپن نیز به عنوان یک قدرت اقتصادی - صنعتی جهانی، درخواست کرد که به عنوان عضو دائمی شورای امنیت پذیرفته شود، بدین ترتیب قادر بود به عنوان یک قدرت سیاسی نیز مطرح شود. بحران تابستان ۱۹۹۰ خلیج فارس و اقدام نظامی پیرو آن، چهره جدیدی از نیروها را ترسیم کرد که جورج بوش بارها از آن به عنوان «نظام نوین جهانی» یاد کرده بود.

روند فوق، چارچوب و طرحی از مقابله قدرت سیاسی و اقتصادی برخی کشورها را در شرایط حاضر تصویر می‌کند. با فرو ریختن دیوار برلن و اتحاد دو آلمان، یک قدرت متفاوت از قبل خودنمایی کرد. بویژه اینکه آلمان از قدرت اقتصادی - صنعتی بالایی نیز برخوردار است و جزء کشورهای ثروتمند و پیشرفته جهان محسوب می‌شود. اتحاد دو آلمان و قدرت‌گیری نئونازی‌ها و نیز خط‌مشی‌های جدید اقتصادی - سیاسی آن کشور در برابر غرب و کشورهای خاورمیانه، تصویری از بازگشت به عقب و قدرت‌نمایی مجدد آلمان را در اذهان جهانیان ترسیم کرد. بویژه پیشنهاد تشکیل یک اتحادیه نظامی جدا از ناتو یا شرکت آلمان و فرانسه تصویر مذکور را قوی‌تر

نفت و سرمایه دوام

موجود، جانشین مطمئنی برای نفت روبه اتمام آمریکا باشد^(۱۲).

پیشنهاداتی جهت بهبود شیوه‌های فروش نفت

۱- با توجه به تحولات بازار بین‌الملل نفت و متداول شدن شیوه‌های جدید فروش شایسته است بررسی جامعی در بکارگیری این شیوه‌ها برای درصدی از صادرات نفت خام کشور به عمل آید.
این شیوه‌ها عبارتند از:

الف - روش بیمه قیمت در بازار سلف (Forward)

ب - روش بیمه قیمت در بازارهای بورس نفتی (Futures)

ج - روش بیمه قیمت به کمک قراردادهای خیار (Option) در بازارهای بورس

د - روش بیمه قیمت با استفاده از مکائسیم (SWAP)

۲- استفاده از فرمولهای قیمت‌گذاری روشن و حساب شده که در آن از یک سو منافع کشور در نظر گرفته شده باشد و از طرف دیگر به شیوه‌های فروش دیگران وابسته

۱۰- بیژن اسدی، خلیج فارس از دیدگاه آمار و ارقام (فارسی و انگلیسی) (تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۶۸)، ص ۳۰.

11- BP atatistical Review of world Energy, June 1993.

۱۲- ذخایر ثابت نشده نفت آمریکا در حدود ۳۴۰ میلیارد بشکه برآورد شده است، که بخش عمده‌ای از آن در منطقه آلاسکا که یک منطقه سردسیر و یخبندان است قرار دارد که از نظر استخراج، مشکلات فنی و مالی فراوانی دارد.

و عمدتاً از خلیج فارس وارد می‌کنند^(۱۱).
بنابراین با توجه به وابستگی اروپا و ژاپن به نفت خاورمیانه و رقابت قدرت سیاسی- اقتصادی و تجاری کشورهای مذکور در نظام نوین جهانی، سلطه و کنترل آمریکا به منطقه خلیج فارس و ذخایر نفت آن در دهه ۹۰، آن کشور را قادر خواهد ساخت که «شاهرگ اقتصادی» کشورهای صنعتی جهان و بویژه دورقیب سرسخت و قدرتمند خود یعنی ژاپن و آلمان را کنترل کند! با این تحلیل، نفت ابزار قدرتمند و جدیدی در راه تحقق اراده آمریکا در رهبری امور جهانی می‌باشد. نتیجه اینکه، این ماده بیش از همیشه برای آمریکا اهمیت اساسی و حیاتی دارد. به عبارت دیگر، هم وسیله‌ای است جهت چرخش اقتصاد و صنعت کشور، و هم ابزاری است جهت اعمال فشار و کنترل بر رقیبان خود. توجه کنیم که عربستان سعودی به تنهایی در سال ۱۹۹۲ با احتساب منطقه بیطرف، حدود ۲۶۰ میلیارد بشکه و یا ۲۶ درصد ذخایر شناخته شده نفت جهانی را با ۸۲ سال عمر دارا می‌باشد، در حالیکه آمریکا با حدود ۳۲ میلیارد بشکه ذخایر شناخته شده، تنها حدود ۳/۲ درصد از ذخایر جهانی نفت را با ۱۰ سال عمر در اختیار دارد.^(۱۱)
نتیجه اینکه، ذخایر نفت آمریکا به عنوان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان نفتی جهان روزهای آخر عمر خود را می‌گذراند. و بنابراین نفت خلیج فارس می‌تواند به عنوان انسب‌هترین و در دسترس‌ترین ذخایر

شرکت ملی نفت ایران بوده و در خارج از کشور فعالیت دارند به منظور بهبود، اصلاح و بهره‌وری بیشتر آنان درآینده.

۷- مطالعه و بررسی و بازنگاری در تشکیلات فروش نفت خام شرکت ملی نفت و مقایسه آن با تشکیلات فروش سایر کشورها به منظور بالا بردن کارایی.

۸- ایجاد واحد تحقیقات بازار در کنار واحدهای عملیاتی فروش به منظور بررسی مداوم در شیوه‌های فروش و ارائه پیشنهادات جهت بهبود آن. این واحد نسبت به تجزیه و تحلیل رفتار حرکت قیمت‌های نفت در بازارهای مختلف و نیز مسائل مربوط به پالایشگاه‌ها و هزینه‌های حمل و سیاست‌های کشورهای مصرف کننده و تولیدکننده رقیب در کوتاه مدت و میان مدت بررسی‌های کاربردی لازم را به صورت مداوم انجام و نتایج حاصله را در اختیار مسئولان و تصمیم‌گیران فروش قرار می‌دهد.

۹- بررسی مداوم در مقایسه فروش فرآورده‌های نفتی به جای نفت خام که در صورت اقتصادی بودن می‌توان بخشی از نفت خام صادراتی را به صورت فرآورده صادر نمود. (گزارش ذیل) تبدیل نفت خام به فرآورده در پالایشگاه‌های صادراتی داخل و یا پالایشگاه‌های مشارکتی در سواحل جنوب در مناطق آزاد تجاری و یا در پالایشگاه‌های استیجاری می‌تواند انجام گیرد. انعقاد قرارداد پالایش با پالایشگاه‌های خارج از کشور در کوتاه مدت امکان‌پذیر بوده اما احداث پالایشگاه در بنادر جنوب و جزایر آزاد نیازمند مطالعه و بررسی همه جانبه می‌باشد.

نباشد. برای تعیین این فرمول و به روز نگه داشتن آن می‌بایست همواره بررسی جامع و کاربردی در یک جمع تخصصی صورت گیرد. در حال حاضر قیمت‌گذاری فروش نفت متکی به نفت خام بازارهای بورس و یا دنباله روی از فرمول‌های قیمت‌گذاری دیگر کشورها می‌باشد.

۳- استفاده از شیوه فروش فوب (تحويل در مبدأ) برای قسمت اعظم صادرات و بکارگیری روش‌های فروش (CIF) و (C&F) تحويل در مقصد به مقدار مورد نیاز و ضرورت یا در نظر گرفتن هزینه‌های مربوطه به گونه‌ای که این عملیات هیچگونه ضرر و زیانی متوجه درآمدهای صادراتی نکند و عملیات مربوطه هزینه‌های اضافی را جبران نماید.

۴- بکارگیری شیوه‌ای از بازاریابی بطوری که قیمت‌گذاری در داخل کشور صورت گرفته و دفاتر خارج از کشور محور نشده و صرفاً جنبه پشتیبانی کننده داشته باشند. در حال حاضر بنظر می‌رسد نقش اصلی بازاریابی و فروش نفت خام را دفاتر خارج از کشور ایفاء می‌نمایند.

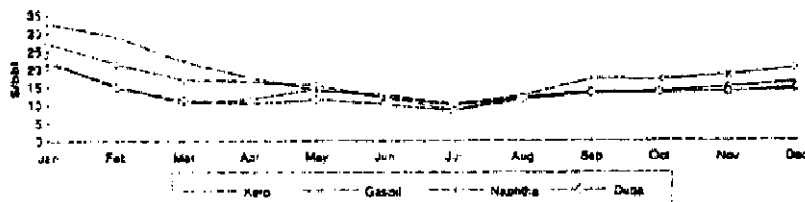
۵- تبیین استراتژی مشخص و بدون فروش به گونه‌ای که فروشنده و خریدار به راحتی برنامه‌ریزی‌های خرید و فروش خود را تنظیم نمایند. در حال حاضر بنظر می‌رسد شیوه فروش به گونه‌ای است که مشتریان رغبت کافی برای عقد قراردادهای بلند مدت نشان نمی‌دهند.

۶- بررسی تجربیات شرکت‌های جدیدالتأسیس NICO و NTS که وابسته به

نفت و پرفارم دوّم

مقایسه نفت خام دوپیمان نفت سفید و نفت گاز و نفتا در بازار امارات طی چهار سال ۱۳۸۶ (دلار در هر بشکه)

	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
Kero	32.07	29.09	27.15	17.51	10.92	12.8	10.1	12.5	17.26	16.98	18.22	20.11
Gasoil	27.16	21.47	17.18	15.55	15.32	12.64	9.83	11.87	13.36	13.58	14.86	16.23
Naphtha	21.63	15.56	13.37	11.56	14.26	11.99	8.4	12.09	13.44	13.82	13.65	14.11
Dubai	22.4	14.88	11.42	11.33	11.8	10.17	8.17	11.5	13.13	13.5	12.3	14.75

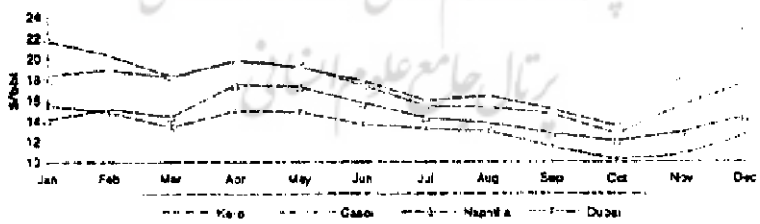
مقایسه نفت خام دوپیمان نفت سفید و نفت گاز و نفتا در بازار امارات طی چهار سال ۱۳۸۷ (دلار در هر بشکه)

	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
Kero	21.47	12.80	18.22	16.95	16.36	19.98	21.31	21.63	21.8	22.45	22.23	22.18
Gasoil	20.46	19.09	19.3	18.77	19.18	18.5	20.91	19.27	20.43	20.5	19.17	16.03
Naphtha	17.19	18.48	17.89	18.32	18.69	16.73	18.6	18.22	15.49	16.01	15.09	13.94
Dubai	17.2	16.69	18.98	18.98	17.04	17.2	17.87	17.23	16.95	17.64	18.56	15.39

مقایسه نفت خام دوپیمان نفت سفید و نفت گاز و نفتا در بازار امارات طی چهار سال ۱۳۸۸ (دلار در هر بشکه)

	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec
Kero	21.71	20.38	18.31	18.78	19.21	17.43	15.98	16.43	15.12	13.58	18.17	23.04
Gasoil	18.46	18.91	18.2	18.38	19.34	17.39	15.46	15.31	14.87	12.72	15.49	17.64
Naphtha	14.15	15.22	14.4	17.31	17.29	15.74	14.34	13.81	12.4	12.04	12.9	14.41
Dubai	15.5	14.8	13.44	14.99	14.89	13.7	12.25	13	11.85	10.23	10.87	12.58

Dubai = نفت خام دوپیمان Naphta = نفتا Gasoil = نفت گاز Kero = نفت سفید

مشهود است و نشان می‌دهد که تقاضا برای فرآورده بخصوص نفت سفید و نفت گاز با فرارسیدن فصل سرما افزایش داشته و در صورتی که قیمت نفت خام که می‌بایست با شروع فصل سرما رشد نماید، روند نزولی را طی نموده است و میزان ۱/۸۹ دلار در هر بشکه نسبت به ماه ژوئیه کاهش داشته است. در منحنی مربوط به سال ۱۹۸۸، قیمت‌های فرآورده و نفت خام تا ماه اکتبر روندی نزولی همراه با نوسانات جزئی داشته‌اند و از ماه اکتبر تا پایان سال، روند قیمت‌ها به سرعت (در طول دو ماه) افزایش داشته بطوری که قیمت نفت سفید از ۱۳/۵۵ دلار به ۲۳/۰۸ دلار در هر بشکه رسیده یعنی افزایشی برابر با ۹/۵۳ دلار در هر بشکه و نفت گاز از ۱۲/۷۲ به ۱۷/۶۴ دلار در هر بشکه رسیده که برابر است با ۴/۹۲ دلار افزایش در هر بشکه در حالیکه نفت خام از ۱۰/۲۳ دلار به ۱۲/۵۹ دلار در هر بشکه افزایش یافته است (۲/۳۶ دلار در هر بشکه). منحنی مربوط به سال ۱۹۸۹ بیانگر روند افزایش قیمت نفت خام تا ماه آوریل به میزان ۲/۶۳ دلار در هر بشکه و کاهش قیمت فرآورده تا ماه «می» به میزان ۵/۲۸ دلار در هر بشکه به علت فرارسیدن فصل گرما و کاهش تقاضا برای نفت سفید و نفت گاز است. قیمت نفت خام از ماه آوریل تا پایان سال همواره با تغییرات جزئی به روند خود ادامه داده است در حالی که قیمت‌های فرآورده بعد از ماه «می» روند صعودی را تا پایان سال دنبال نموده است و رشد تقاضا افزایش داشته است. قیمت نفت گاز به علت

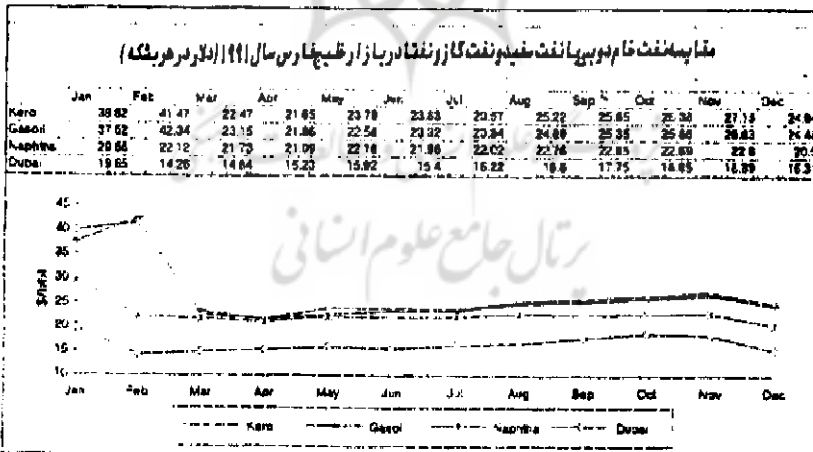
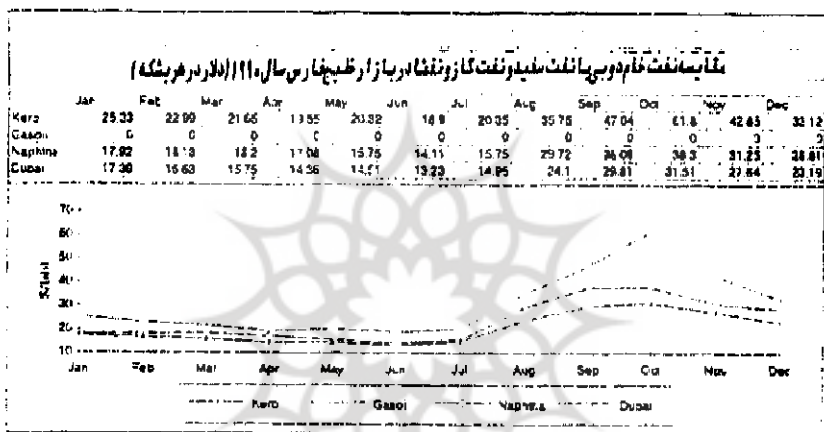
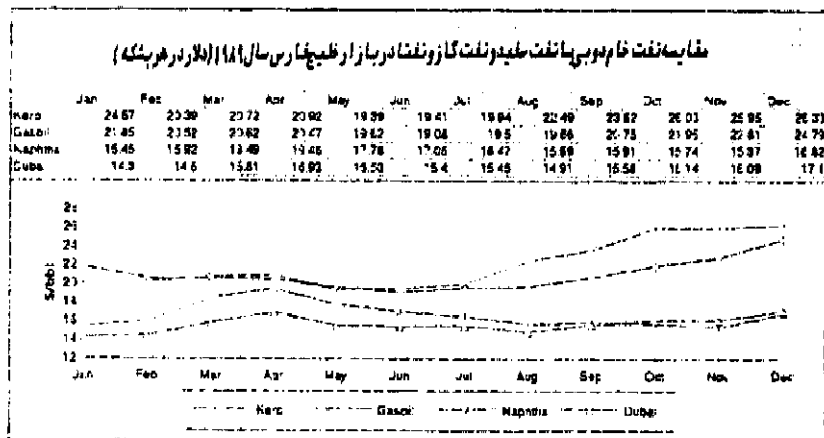
۱۰- برنامه‌ریزی جهت ارتقای کیفیت نفت خام صادراتی به گونه‌ای که مسائل مطرح شده محیط زیست در آینده مانعی در جهت صادرات نفت خام صادراتی کشورمان ایجاد ننماید.

استحکام بازار فروش فرآورده در مقابل نفت خام در شرایط بحرانی

جهت بررسی دقیق‌تر از وضعیت قیمت‌های فرآورده و نفت خام لازم است وضعیت قیمت‌های فرآورده و نفت خام در طول چند سال گذشته مورد بررسی قرار گیرد. برای این منظور قیمت فرآورده‌ها در بازار خلیج فارس را نسبت به قیمت نفت خام دویی در برهه سالهای ۹۳-۱۹۸۶ (۱۳۶۵-۷۲)، مورد ارزیابی قرار می‌دهیم. از منحنی قیمت فرآورده و نفت خام مربوط به سال ۱۹۸۶ چنین استنباط می‌گردد که قیمت فرآورده، نسبت به نفت خام دویی از یک توازن نسبی برخوردار است. بدین صورت که اختلاف قیمت فرآورده و نفت خام از یک هماهنگی و نزدیکی برخوردار است و در واقع فاصله بین قیمت‌های فرآورده و نفت خام به هم نزدیک است.

بررسی منحنی قیمت مربوط به سال ۱۹۸۷ در بازار خلیج فارس بیانگر رشد قیمت نفت خام و فرآورده نسبت به سال قبل است، با این تفاوت که روند افزایش قیمت فرآورده نسبت به نفت خام سریع‌تر بوده است و موجب افزایش اختلاف قیمت بین نفت خام و فرآورده شده است. این افزایش قیمت در نیمه دوم سال کاملاً

نفت و پرفورمانس دویم

Kero = نفت سفید Gasoil = نفت گاز Naphta = نفتا Dubai = نفت خام دوپیی

بیانگر استحکام قیمت فرآورده در بازارهای جهان است. برای نتیجه‌گیری بهتر و صحت مطالب ذکر شده روند قیمت‌های فرآورده و نفت خام در سالهای ۹۳-۱۹۸۶ در منحنی شماره ۹ یکجا ارائه می‌گردد. در این منحنی، روند رشد قیمت فرآورده در بازار خلیج فارس نسبت به نفت خام دویی به خوبی نشان داده شده بطوری که اختلاف قیمت نفت سفید و نفت گاز نسبت به نفت خام دویی در سال ۱۹۸۷ به ترتیب $۳/۷۶$ و $۲/۵۴$ دلار در هر بشکه و در سال ۸۸ به ترتیب $۵/۱۱$ و $۳/۷۷$ دلار در هر بشکه و در سال ۱۹۸۹ به ترتیب $۶/۸۴$ و $۵/۳۳$ دلار در هر بشکه و در سال ۹۱ به ترتیب $۱۰/۵۷$ و $۶/۳۴$ دلار در هر بشکه و در سال ۹۲ به ترتیب $۶/۵۹$ و $۶/۳۷$ دلار در هر بشکه و در سال ۱۹۹۳ به ترتیب $۷/۸۵$ و $۷/۵۴$ دلار در هر بشکه بوده است. ارقام حاصله بیانگر این است که اختلاف قیمت نفت خام با فرآورده‌های نفتی از سال ۱۹۸۷ به بعد روند صعودی را طی نموده است.

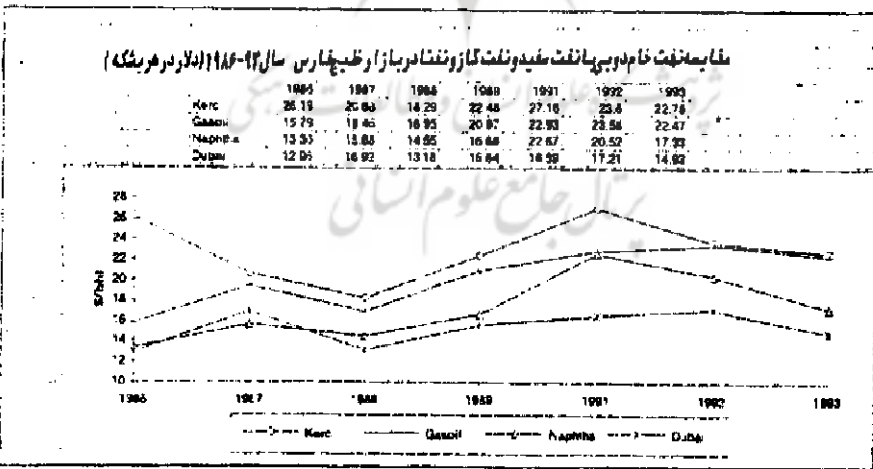
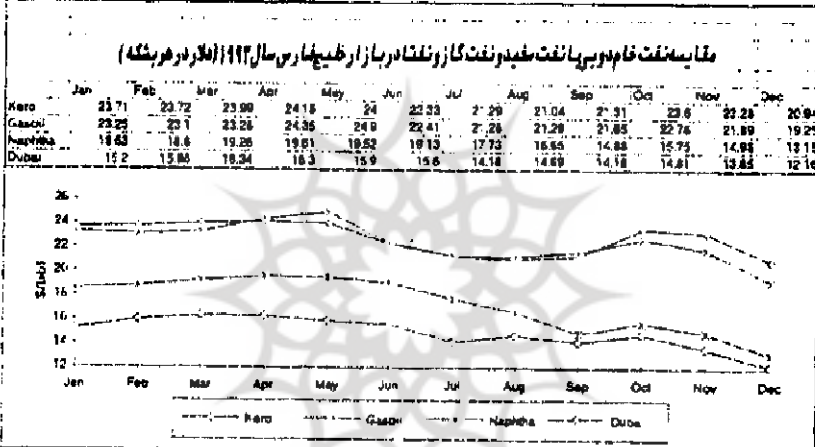
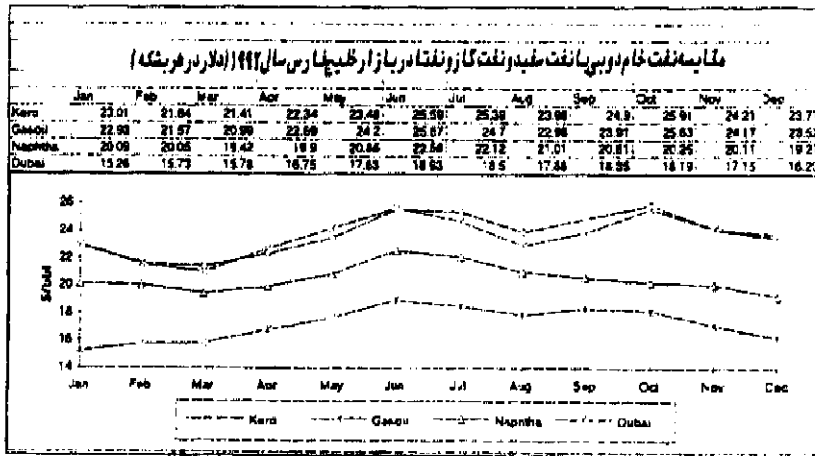
نتیجه مهمی که از منحنی شماره ۹ می‌توان استنباط کرد این است که در زمانهای ترقی قیمت‌ها قابلیت ترقی قیمت فرآورده‌های نفتی بیش از نفت خام بوده و در پره‌های ضعف بازار، مقاومت قیمت فرآورده‌های نفتی در مسیر نزولی نیز بیش از نفت خام می‌باشد. به عبارت دیگر در شرایط بحرانی بازار، فرآورده‌های نفتی از عملکرد بهتری نسبت به نفت خام (برای تولیدکنندگان) برخوردار می‌باشد.

فرارسیدن سرما از ۱۹/۰۸ دلار در ماه ژوئن به ۲۴/۷۹ دلار در هر بشکه دسامبر ترقی نمود (۵/۷۴ دلار در هر بشکه) منحنی مربوط به سال ۱۹۹۰ و وقوع جنگ در خلیج فارس بیانگر افزایش قیمت‌ها در بازارهای بین‌المللی است و در این مورد افزایش قابل توجه فرآورده‌های نفتی نسبت به نفت خام قابل توجه است.

تاثیرات شرکت نفتی سال ۱۹۹۰ در منحنی قیمت‌های سال ۱۹۹۱ تا پایان ماه مارس مشهود است و بعد از آن از ماه آوریل تا پایان ماه نوامبر، قیمت‌های نفت سفید و نفت گاز روند صعودی را طی کرده‌اند، بطوری که نفت سفید ۵/۵۱ دلار در هر بشکه و نفت گاز ۴/۹۷ دلار در هر بشکه افزایش قیمت داشته، روند قیمت نفت خام از ماه آوریل تا ماه اکتبر صعودی بوده و قیمت از ۱۵/۲۳ به ۱۸/۳۹ دلار در هر بشکه افزایش داشت (۳/۱۶ دلار در هر بشکه).

منحنی مربوط به سال ۱۹۹۲ بیانگر آن است که قیمت نفت خام و فرآورده‌های نفتی از ثبات بهتری نسبت به سال گذشته برخوردار بوده‌اند، اما قیمت نفت خام پس از ماه اکتبر روندی نزولی داشت، لیکن قیمت فرآورده‌های نفتی تا پایان سال با کمی نوسان از استحکام خوبی برخوردار بود. با مشاهده منحنی قیمت‌ها در سال ۱۹۹۳ مشاهده می‌گردد که استحکام قیمت فرآورده نسبت به قیمت نفت خام کاملاً مشهود است. نوسانات نفت خام گرچه اثر خود را بر روی فرآورده نشان می‌دهد ولی اختلاف قیمت فرآورده نسبت به نفت خام

نفت و پرنالمة دوم

نفت سفید = Kero.

نفت گاز = Gasoil

نفتا = Naphtha

نفت خام دوپرس = Dubai